

A *Folia Archaeologica* XI. kötetének ismertetése kapcsán örömmel állapíthatjuk meg, hogy ez az évkönyvünk egyre értékeőbb tartalommal és minden igényt kielégítő művészi kiállításban jelenik meg.

Kádár Zoltán

Budapest Régiségei XVIII. Budapest 1958. Akadémiai Kiadó. 607 lap, 330 kép és 5 melléklet.

A tanulmányok sorát *Gábori Miklós* dolgozata nyitja meg, aki a Remete-barlang 1949. évi ásatásai során a felső rétegekben előkerült holocénkori leletanyagot ismerteti. A pleisztocén rétegekben előkerült obszidián pengével kapcsolatban széleskörű összehasonlító anyaggal a magyarországi késő paleolitikum kialakulását, kapcsolatait, a ma még számos problémát magában rejtő kérdést tárgyalja.

Három tanulmány foglalkozik az aquincumi helytartói palota feltárással. *Szilágyi János* a palota területén végzett ásatások megfigyelései alapján a palota építéstörténeti ismertetését adja. Három fő építési periódust sikerül kimutatnia. A feltárt helyiségek szisztematikai vizsgálata a további feldolgozások alapját képezheti. A palota három helyiségének mozaikpadlóját *Kaba Melinda* a II., illetve a III. század elejére helyezi. Különösen a tengeri jelenetet ábrázoló mozaik érdemel figyelmet. A palota jelentős számú festészeti anyagának feldolgozása kapcsán *Sz. Póczy Klára* négy periódust különít el, melyek közül a legkorábbit Hadrianus korára, a legkésőbbit a III. század 60-as éveire helyezi. A falfestmények egy részét helyi műhelyek alkotásainak tekinti.

Régi hiányt pótol *Nagy Tibor* feldolgozása, aki a háború alatti években Aquincumban feltárt ún. festőlakás emlékanegyét publikálja mintaszerűen. A II. század elején épült és a század végén kibővített épület a 360 körüli években pusztult el. A festészeti emlékeket három periódusra különíti el. Tanulmányában az egyes periódusok festészeti stílusáról részletes analízist ad a szerző. *Vattai Erzsébet* a hazai és külföldi analógiák, valamint az eddigi kutatások eredményeinek összefoglalásával igyekszik tisztázni a margitszigeti korona tulajdonosának személyét. A XIII. sz. végén készült korona az Árpád-ház egyik nőtágjaé lehetett. A budai és visegrádi paloták feltárása során nagy számban előkerült leletek alapján *Holl Imre* a XIV. és a XV. sz. első felének kályhacsempe tipológiáját állította össze. Gazdag képanyaggal mutat rá a leletek igen jelentős és eddig eléggé elhanyagolt művészettörténeti jelentőségére. *Mályusz Elemér* az ún. izmaelita pénzverőjegyekről kimutatja, hogy a korábbi felfogástól eltérően Nagy Lajos és Zsigmond alatt már nem az izmaeliták, hanem a beáramló olasz és német tőke vitte a vezetőszerepet az ország gazdasági életében. Az eddig izmaelitanak tartott egyik verőjegyről kimutatja, hogy F. Bernhárddi olasz származású kamaraispántól származik.

Az Orsz. Levéltár egyik számadásfüzetét *Szűcs Jenő* logikus okfejtéssel a pozsonyi várban 1434. év nyarán végzett építkezésekhez köti. A számadási füzet alapján szinte megeleveníti az igen fejlett középkori építésszervezetet. *F. Tóth Rózsa* a budai királyi vár Mátyás-kori későgótikus átépítésének köemlékanyagából egy műhely munkásságának anyagát választja ki.

Az anyagközlések közül *Patek Erzsébet*nek a tököli ásatás váli kultúrába tartozó urnatemetőjének feldolgozása és *Jankovich Miklós*nak az óbudai klarisszák kolostorának helyét meghatározó cikke érdemel figyelmet. *Kaba Melinda* az Aquincumi Múzeum jelentősebb üvegedényeit, *Huszár Lajos* egy 1685 körüli évekből származó budai éremleletet, *Bökönyi Sándor* a budai várpalota állatesont anyagát, *Scheiber Sándor* 27 drb törökkori budai zsidó sírkő feliratát, míg *Kubinyi András* a budai Csonkatorony négy, raboktól származó feliratát ismerteti.

A jelentések között néhány kisebb feltárás publikációját találjuk. *Sz. Póczy Klára* és *Pekáry Tamás* az aquincumi tábor északi vallumának felkutatásáról, *Lenkei Mária* 13 síros későrómai temető leletmentéséről, *Nagy Emese* a középkori Gercse község templománál végzett ásatásról, *Gerő Győző* pedig a Király-fürdő újjáépítése során végzett kutatásokról számol be. *Duma György* az

V. László korából származó kályhacsempék kémiai és fizikai vizsgálatának eredményeit közli. Figyelmet érdemel *Berlász Jenő*nek Fehéregyháza romjait feltűntető térképről írt dolgozata, mely a további kutatások kiindulópontja lehet.

*

Budapest Régiségei XIX. Budapest 1959. Akadémiai Kiadó. 402 lap, 281 kép és 5 melléklet.

A kötet első tanulmányában *Sz. Burger Alice* két, az i. sz. II. század első felében működő aquincumi kőfaragó műhely termékeit választja ki. A két műhely részben az aquincumi kollégiumok szükségleteit elégítette ki. *Nagy Tibor* egy korábban már ismert palotaújfalusi kő feliratában szereplő L. Attius Macro-t, akit eddig Pannónia Superior helytartói közé soroltak, a 130/1–133 közötti években Pannónia Inferior helytartói közé sorol be.

A budai várnegyed feltárási és helyreállítási munkái során előkerült köemlékanyagban a grafikus stílus kései, reneszánsz-kori továbbélését mutatja be gazdag illusztráció kíséretében *Czagány István*. Nagy figyelmet érdemel *Jankovich Miklós*nak a Budakörnyék plébániáinak középkori kialakulásáról és a királyi kápolnák intézményéről írt részletes feldolgozása. Az Árpád-kori egyházi szervezet bemutatása mellett a Buda-környéki plébániák történetének ismertetésével újabb adatokkal gazdagította fővárosunk történetét. Érdekesen mutat rá a királyi kápolnák földrajzi eloszlásából a királyi birtokok területi elhelyezkedésére és a XI. századi magyar királyság hármas területi tagoltságára. Gazdaságtörténeti szempontból jelentős *Kubinyi András*nak a budai kereskedőkről írt dolgozata, melyben a Jagello-kor olasz, német, lengyel és magyar kereskedőinek tevékenysége alapján kimutatja, hogy a jelzett korban viszonylag tőkeerős polgárságot találni Budán.

Az anyagközlések rovatban *Nagy Tibor* a rákospalotai sírlelet alapján széleskörű bizonyító anyaggal támasztja alá a pesti oldal szkíta megszállását és történeti értékelésében a szkíta és kelta lakosság együttélése bizonyítékának tekinti a leletet.

A Kórház-utcában előkerült Diana-reliefet *Póczy Klára* az illír katonaság III. században történő felemelkedésével hozza kapcsolatba. Másik cikkében az utóbbi években Aquincum területén előkerült római köemlékeket ismerteti. Két későrómai sír feldolgozásával kapcsolatban *Kaba Melinda* közli az aquincumi római sírok lelőhelykataszterét, mely több mint 100 lelőhelyet tartalmaz. *Szentlélek Tyhamér* öt aquincumi mécseskészítő műhely termékeit ismerteti.

A Vármúzeum legrégibb löfegyverét, egy vasnyelű szakállas puskát dolgoz fel *Kozák Károly*, míg *Horler Miklós* néhány újabb középkori kőfaragó és elhelyező jel közlése kapcsán kimutatja, hogy a Mária-Magdolna és a Nagyboldogasszony-templom építői nem azonos műhely mesterei közül kerültek ki. *Gerő Győző* Szent Zsigmond prépostság templomával azonosítja a budai Kücsük dzsámit. A budapesti templomi kincstárak teljes anyaga alapján Pest és Buda barokk-kori ötvösségének történetét és az egyes mesterek munkásságát ismerteti *Pataky Dénes*.

A jelentések rovatában az 1958. évi budapesti ásatások és leletmentések előzetes jelentései adnak tájékoztatást a főváros területén végzett ásatások eredményeiről. A továbbiakban *Holl Imre* a nyéki vadász kastély építéstörténetét vázolja, míg *Nagy Emese* a budaszentlőrinci pálos kolostor területén négy építési periódust különít el.

Nagyjelentőségű a budai vár házainak 1957. évi műemléki kutatásait összefoglaló anyagközlés. A XIV–XV. századi Buda építészeti emlékeit újból 25 házszal gyarapította a nagyszabású kutatómunka.

A hazai gótikus profán építészet első felkutatott kétemeletes palotájának építéstörténetét a feltárás emlékanyaga alapján meggyőzően vezeti végig *Czagány István* dolgozata. A kiemelkedő jelentőségű emlék helyreállítása a szerző tervei szerint készült. A feltárás menetét és a helyreállítást számos fénykép és rajz dokumentálja.